

Bistandsprosjekter i informasjonsarbeidet – gullgruve eller klamp om foten?

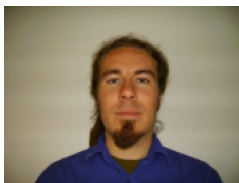
Referat fra et seminar 18. April 2007

Av Sidsel E. Aas og Knut Hjelleset

Bakgrunn

Informasjonsarbeidet i bistandsorganisasjoner har ofte ulike målsettinger. På den ene siden skal det samles inn penger, og givene må informeres om hva pengene går til. Samtidig har de fleste en ambisjon om å drive opplysningsarbeid på sentrale Nord/Sør- og utviklingsspørsmål, som er et felles ansvar for alle i feltet. Det er dette siste som ligger til grunn for Norads rammeavtaler med RORGene (informasjons-støtte).

Denne todelingen er en utfordring. Erfaringer fra utviklings samarbeid og kontakt med prosjektpartnere i Sør kan være en ressurs i arbeidet med Nord/Sør-informasjon i Norge. Samtidig er bistandsarbeidet ofte den dominerende del av virksomheten og Nord/Sør-informasjonen kan komme i skyggen av ønsket om å informere, samle inn penger til og skape oppslutning om eget bistandsarbeid.

Disse utfordringene ble reist gjennom en sør-evaluering av RORG-samarbeidet i 2002/2003 og er blant de som ligger til grunn for den *Vær Varsom-plakaten* som RORG-samarbeidet har utviklet. Er *Vær Varsom-plakaten* et nyttig redskap i slike spørsmål? Er det behov for endringer, presiseringer eller tillegg? Dette er blant spørsmålene vi inviterer til debatt om på dette seminaret.

Begge innleiderne på seminaret har bakgrunn fra organisasjoner som jobber med både bistand og informasjon og har erfaring med hvordan prosjektpartnere kan brukes inn i informasjonsarbeidet på en konstruktiv måte.

Innledere på seminaret:

- n *Tarje Wanvik*, leder for seksjon for politisk kampanje i Kirkens Nødhjelp og forfatter av bloggen *Pil & Bue*.
- n *Roy Krøvel*, førstestemanuensis i journalistikk på Høgskolen i Oslo, forfatter av flere reportasjebøker og tidligere prosjektansvarlig i SAIH og Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG)

Ordstyrer:

- n *Sidsel E. Aas*, informasjonsleder i FOKUS og redaktør for magasinet *Kvinner Sammen*

Referent:

- n *Knut Hjelleset*, rådgiver på kurs og kompetansebygging, RORG-samarbeidet (knut@rorg.no)

Bistansprosjekter i informasjonsarbeidet - gullgruve eller klamp om foten?

Hovedpunkter fra innledningen, ved ordstyrer Sidsel Aas

I 2003 ble det foretatt en gjennomgang av UD/NORADS tilskudd til organisasjonenes opplysningsvirksomhet om internasjonale utviklings spørsmål. Evalueringsutvalget, ledet av Ole Christian Lagesen, konsentrerte seg i sin rapport om fem hovedutfordringer for organisasjonenes opplysningsvirksomhet, der det i en av dem heter følgende:

Et generelt, ukontroversielt budskap om innsats for de fattige setter sentrale kontekster, kritisk debatt og viktige budskap i skyggen. Avtrykket som settes i befolkningen, særlig når det gjelder de større bistandsorganisasjonene, er relativt generelt, veldedighetspreget og ikke særlig kunnskapstungt.

I sine anbefalinger skriver gruppen under punkt 8.1. Relevansen av retningslinjer og mål for støtteordningen følgende:

Etter vår vurdering har bistandsorganisasjonene minst potensial i forhold til å nå befolkningen med kunnskapsbærende budskap. Til det er behovet for egenprofilering og prosjekttilknytning for sterkt. Selv om en slik gråsone er forutsigbar, og lite ønskelig ut fra de generelle retningslinjene for opplysningsordningene, betyr det ikke at det er bortkastet å få innsamlingsorganisasjonene til å samarbeide om bredere kontekster, slik ungdomsprosjektet 'Involve yourself' er et godt eksempel på. (...) Deler av bevilgningen bør som i dag knyttes til samarbeid mellom organisasjoner.

Videre heter det under punkt 8.3:

Et sentralt mål for opplysningsbevilgningene er at de skal bidra til kritisk debatt i befolkningen. Våre funn viser at organisasjonene i liten grad lever opp til denne ambisjonen, og at kritiske og analytiske perspektiver 'drukner' i generelt bakgrunnsmateriale og prosjektinformasjon som ofte har en sterk veldedighetskomponent og 'feel good'effekt på mottaker.

Finnes det en god måte å kombinere bistand og informasjon? Hvordan kan vi i større grad bidra til kritisk debatt om sentrale nord/sør spørsmål? Kan vi drive kritisk journalistikk på eget arbeid/prosjekter? Er RORGs Vær Varsomplakat et nyttig redskap i slike spørsmål? Dette er blant spørsmålene vi inviterer til debatt om på dette seminaret.

Oppsummering av innlegget fra Tarje Wanvik, Kirkens Nødhjelp (KN)

"Bistandsprosjekter kan danne svært gode baktepper for en spisset kommunikasjon om hvordan forholdet er mellom rike Norge og fattige land vi (KN) arbeider i, og ikke minst hvordan arbeidsfeltet vårt kan aktualiseres og gjøres relevant for nordmenn generelt ved å vise til hvordan våre valg i hverdagen påvirker fattige menneskers liv – hver eneste dag, i butikken, i stemmelokalet eller i trafikken..."

Tarje brukte begrepet "kommunikasjon" mer enn "informasjon", noe som er gjen tatt her.

KNs kommunikasjon skal ha to hensikter:

- w Den skal være mobiliserende, og
- w Den skal generere respons hos mottageren.

Kommunikasjonen skal skape behov for å gjøre noe, utløse handling. KN presenterer derfor et handlingsalternativ for mottager i sammenheng med kommunikasjonsarbeidet sitt.

KNs profil i informasjonsarbeid om Nord/Sør-spørsmål:

- w Alt må være helt sant! Sannhetskravet må holdes høyt.
- w Det finnes ikke én enkelt sannhet.
- w KN ønsker ikke å være et mikrofonstativ for partnere i Sør.
- w KN vil ikke fortelle objektivt fra Sør. KN har sine egne meninger, og er åpne på det.

Utfordringen er ikke å snakke om Sør, men å få folk til å lytte.

Tarje viste til tre modeller/virkemidler for å vekke interesse:

- w *Enkeltpersoner* som representerer en sak, en utfordring, et problem, et prosjekt.
- w *Julegeita* som representant for husdyr som virkemiddel i landsbyutviklingsprosjekter
- w *Hjemlig, politisk relevans* som virkemiddel for å "bringe sakene hjem" til Norge.

Fra sistnevnte virkemiddel nevte Tarje tre eksempler på politiske kampanjer fra KN:

- w KN fikk vite om problemene i tekstilindustrien via flyktningearbeidet vårt på grensen mellom Burma og Thailand.
Politisk krav: Gjennomsløktighet i tekstilhandelen.
Handlingsalternativ: Kampanje hvor man klippet av vaskelappen fra klær og sendte denne til regjeringen, med krav om å få vite hvor klærne blir laget.
- w Partnere i Brasil satte fokus på spredning av håndvåpen på gata i Brasil.

Politisk krav: Merking og sporing av våpen og ammunisjon fra Norge
Handlingsalternativ: Konfirmanter signerte T-skjorter med krav om bedre kontroll med norsk eksport av våpen og ammunisjon.

- w Generell urettferdig fordeling mellom rike og fattige land
Politisk krav: Sør-vennlige norske posisjoner i WTOs utviklingsrunde.
Handlingsalternativ: Underskriftskampanje, Julekort til regjeringen med ønske om "julegaver" til Sør gjennom WTO som virkelig nytter.

Tarje oppsummerte sitt innlegg med dette budskapet:

"Bistandsprosjekter kan danne svært gode baktepper for en spisset kommunikasjon om hvordan forholdet er mellom rike Norge og fattige land vi (KN) arbeider i, og ikke minst hvordan arbeidsfeltet vårt kan aktualiseres og gjøres relevant for nordmenn generelt ved å vise til hvordan våre valg i hverdagen påvirker fattige menneskers liv – hver eneste dag, i butikken, i stemmelokalet eller i trafikken..."

Oppsummering av innlegget fra Roy Krøvel fra Høgskolen i Oslo (HIO)

“Bistandssektoren har behov for ubunden og kritisk journalistikk.”

“Man bør produsere robust kunnskap for å endre holdninger og skape handling.”

Roy startet med noen nyttige påpekninger:

- w Det er veldig lite fokus på journalistikk i bistandssektoren
- w Et kritisk og uhildet blikk er nødvendig for fornyelse og overlevelse i lengden.
- w Bistandssektoren er ”skjult” for folk, i forhold til helse- eller samferdselssektoren.
- w Demokratisk problem, velgerne bak beslutningstagerne har ikke reell mulighet til å danne seg et fornuftig bilde av bistandsarbeid og Nord/Sør-spørsmål.

De som leverer informasjon fra bistandssektoren har ofte sterke normative føringer:

- w Bistandsarbeidere og innsamlingsarbeidere kan ikke hevde å ha en objektiv stemme.
- w Stor fare for å fremstille stereotyper, enten det er negative stereotyper, som ”sultende barn med flue i øyet” eller positive som ”stolte, sterke og fargerike kvinner”.
- w Begge stereotypene formidler feilaktige bilder. Alle har gode og dårlige dager, og å beskrive grupper personlighet ut fra de klærne de bruker er stigmatiserende.
- w Annet eksempel er ”Røde Kors avverger sultkatastrofe i Afrika med lastebiler”.

w Denne typen informasjon tåler ikke møtet med virkeligheten, det stemmer ikke med hva som faktisk er tilfelle. Knekker sammen hvis den møter opposisjon, f.eks. slik Røde Kors’ framstilling av seg ikke tålte møtet med kritikken fra Terje Tvedt.

Roy trakk fram et begrep, ”robust kunnskap”, som et ideal eller en metode å jobbe etter:

- w Robust kunnskap er kunnskap som gir evne til å forstå fenomener (f.eks. kulturer) heller enn å beskrive dem.
- w Robust kunnskap er ikke låst eller fastsatt, men utvikles stadig når vi møter andre menneskers erfaringer og meninger. Den tåler og tilpasser seg motargumenter.
- w Denne typen kunnskap fører til helhjertede endringer i holdninger og handlinger.

Roy stilte også ett par spørsmål til *Vær Varsom-plakaten* for RORG-samarbeidet:

- w Hvorfor trenger vi en egen Vær Varsom-plakat? Er ikke pressens plakater god nok?
- w Han påpekte også at punkt 2. oppfordrer til informasjonsarbeid ”uavhengig av organisasjonens egne økonomiske interesser”. Dette er en umulighet, og er meningsløst slik det står, det kan kun forstås i relasjon til organisasjonenes indre liv.

Informasjonsarbeid på internett er et felt som har endret seg mye de siste årene:

- w Zapatistene i Mexico brukte internett mye i sitt arbeid, de dannet omfattende og globale nettverk som mobiliserte betydelig støtte for sin sak.
- w ”Loppens krig blir til svermens krig”. NGOer brukte nettet til å spre informasjon.
- w Dette bidro til å bryte ned det etablerte informasjonsmonopolet av redigerte medier.
- w Denne trenden har ikke fortsatt slik mange så for seg.
- w Nettverk og etablerte aktører bruker heller tradisjonelle, redigerte medier.
- w Tillit til kilder og ansvarlig verifikasjon har vist seg å veie svært tungt. Hvis ikke informasjonen kan brukes i debatter og lignende, er den ikke robust!
- w Dette har gitt journalistene et comeback i informasjonsområdet.

Roys hovedbudskap:

- w Bistandssektoren har behov for ubunden og kritisk journalistikk.
- w Man bør produsere robust kunnskap for å endre holdninger og skape handling.
- w Informasjonsarbeidet bør overføres til eksterne aktører i størst mulig grad. Finne mekanismer for å sikre uavhengighet. Stipender til journalistikk gjennom egen instans.

For de som har fattet interesse for begrepet ”robust kunnskap”, har Roy sendt oss denne definisjonen, som er hentet fra en bokanmeldelse av undernevnte bok:

The “robust” aspect originates from a strong social contextualisation, where the knowledge that is produced is founded in statements made by participants who are active in the area in question. The participants participate in the knowledge production and are thereby given opportunity to take part in the design and been allowed to react on the results, based on their day-to-day experiences in the field. With that, one might say that the “robust” aspect of knowledge is relational (i.e. dependent upon a dialogue between researcher and participants) rather than absolute (that it would claim to communicate some kind of “truth” being valid regardless of time, place and context). This brings about an understanding of robust knowledge as a measurement of validity (i.e. credibility) in qualitative research, where one primarily strives to understand worldly phenomena rather than to explain and predict them.

Helga Nowotny, Peter Scott og Michael Gibbons:
Re-Thinking Science. Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty. Polity Press, Cambridge, 2001.

Bistansprosjekter i informasjonsarbeidet - gullgruve eller klamp om foten?

Innledernes replikker til hverandre:

Tarje var først ut, med disse ordene til Røys innlegg:

- w Kunne vært enig i 1980, ikke i dag. Mye har skjedd i informasjonsarbeidet siste årene.
- w Partnerskapsbasert bistandsarbeid har gitt grunnlag for robust kunnskap. Nærhet og direkte linjer gir KN et stort fortrinn i informasjonsarbeid.
- w Journalister driver IKKE med god bistandsjournalistikk!
- w Nødvendig med omfattende skoloring, nyutdannede journalister kan sørgelig lite om gravende journalistikk, og kan heller ikke dekke statsbyggingsprosjekt.
- w Tarje Tvedt har ikke monopol på å skape robust kunnskap.
- w Journalister må vite hvor de skal finne kildene sine, NGOene har nettverket og lokalkunnskapen journalistene trenger.

Roy dro opp noen klargjøringer:

- w Journalister har begrensede faglige kunnskaper hele tiden, det er ikke spesielt for bistandssektoren. Denne kritikken har begrenset journalistisk relevans.
- w Det finnes nesten ingen uavhengig journalistikk på dette feltet i dag, derfor er det et behov for å opprette ubundne strukturer for å oppnå dette.
- w Det Tarje Tvedt avdekket var at Røde Kors hadde gitt villedende informasjon, som var overforenklet positiv i deres favør.

Tarje avsluttet med dette budskapet:

- w KN trenger ikke journalister til å skrive om egne prosjekter
- w Det trengs først og fremst et kritisk journalistisk blikk på problemene i verden.
- w De store strukturelle årsakene til elendighet og nød er langt mer underdekket enn bistandssektorens arbeid.

- w Bistandsaktører må tørre å mene noe. Hvis man ikke mener noe, blir informasjonsarbeid fort meningsløst. Det vi driver med må ha en mening, da må man selv ha en mening med det man driver med.
- w Vi er avhengige av egenfinansiering. Å nevne KN mange ganger i informasjonsarbeidet er nødvendig, men en liten pris å betale for de resultatene vi får.

Roy avsluttet med denne oppsummeringen:

- w Journalistikk sees på som et profesjonsfag, mens det er riktigere å beskrive det som et erfaringsfag som krever modning og innsikt.
- w Det er mulig å drive kritisk informasjonsarbeid for aktører på innsiden, men da må man bygge strukturer og institusjoner som ivaretar uavhengighet og journalistisk integritet, og som kan produsere robust kunnskap.

Faglitteratur og andre ressurser

- n Terje Tvedt "Utenrikspolitikk, utviklingshjelp og makt" (Oslo 2002) - særlig sidene 53 til 199.
- n Øvrebø, Turid og Trine Østlyngen "Journalistikk. Metode og fag" (Oslo 1998)
- n For en innføring i begrepsdebatten rundt "robust kunnskap" (<http://fagbladet.nifustep.no/layout/set/print/content/view/full/1622>)
- n I har historien (49 sider + bilag) - Enkel guide til arbeidet med informasjon og opplysningsarbeid (http://www.prngo.dk/downloads/materialer/guidemanual_web.pdf)

RORG-ressurser:

- n Posisjonspapir om Nord/Sør-informasjon (<http://www.rorg.no/Artikler/462.html>)
- n Posisjonspapir om sør-perspektiver og samarbeid med Sør (www.rorg.no/Artikler/463.html)
- n Vær Varsom-plakaten (<http://www.rorg.no/Artikler/1333.html>)
- n Egeninteresser og fellesinteresser i Nord/Sør-informasjonen (<http://www.rorg.no/Artikler/582.html>)
- n Nord/Sør-informasjon i Nord - sett fra Sør (<http://www.rorg.no/Artikler/653.html>)

rorg.no